

UDK 243(497.5-3Istra=163.42)“18”
329.73(497.5-3Istra=163.42)“18”:[81’26+81’271]

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 5. svibnja 2016.

Prihvaćeno za objavljivanje: 12. listopada 2016.

JEZIK ČETIRIJU IZDANJA MOLITVENIKA OTČE, BUDI VOLJA TVOJA BISKUPA JURJA DOBRILE

Teodora FONOVIĆ CVIJANOVIĆ, Pula

U radu se analizira jezik četiriju izdanja molitvenika Otče, budi volja tvoja biskupa Jurja Dobrile, začetnika i najznačajnijega predstavnika hrvatskoga narodnog preporoda u Istri. Komparativnom se metodom na slovopisnoj, pravopisnoj, fonološkoj, morfonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i stilskoj razini utvrđuju promjene koje je autor u njih unosi. Budući da je taj molitvenik imao izniman učinak među hrvatskim stanovništvom u Istri i da je njegov jezik Dobrila neprestano prepravljao, on predstavlja vrijedan dokument o prihvatanju i razvitku hrvatskoga standardnog jezika na istarskome prostoru.

KLJUČNE RIJEČI: *Juraj Dobrila, hrvatski narodni preporod u Istri, molitvenik Otče, budi volja tvoja, jezične i pravopisne značajke.*

Uvod

Biskup Juraj Dobrila pokretač je i najznačajniji predstavnik hrvatskoga narodnog preporoda u Istri. Svojim je radom na otvaranju škola, promicanju knjiga i pokretanju glasila na hrvatskome jeziku te djelovanjem u Istarskome saboru u Poreču i Carevinskome vijeću u Beču utjecao na poboljšanje statusa hrvatskoga jezika u Istri u drugoj polovici 19. stoljeća. I jezik je svoje molitvene knjige *Otče, budi volja tvoja* neprestano dotjerivao i prepravljao, nastojeći da Istru u jeziku približi matici zemlji jer je bio svjestan da hrvatski jezik polako uzmiče pred talijanskim jezikom. Koliko je ta knjižica bila važna ljudima u Istri, svjedoče riječi Vjekoslava Spinčića: »Teško je koja knjiga u kojem narodu imala toliki upliv koliko je imao taj molitvenik kod Hrvata Istre. Sadržavao je molitve za sve zgone. Rabili su ga ne samo u crkvi kod dopoldanje i popoldanje službe Božje, nego i kod kuće, na polju, na moru i na putu, kod zdravih i bolesnih, kod živih i mrtvih (...) Istarskih hrvatskih kuća bilo je malo koje ne bi imale te knjižice. Njom su se kriječili Hrvati i Hrvatice Istre vjerski i narodno.«¹

¹ Robert BURŠIĆ, »Molitvenik kao narodna čitanka«, *Glas Istre*, god. 49, br. 41, Pula, 11. veljače 1992., str. 11.

Na jezik se svojega molitvenika često osvrtao i sam biskup Dobrila, posebice u pismima koja je uputio Franu Kurelcu, poznatome jezikoslovcu i predvodniku riječke filološke škole. Treće je izdanje molitvenika popratio ovim riječima: »Moj molitvenik se uprav sad tiska u Beču; to je treće izdavanje; po primorju je ljudem podosta omiljeo; taj put mu je i jezik malo bolji, ako i nije još dobar.«² U sljedećem pismu također piše o jeziku svojega molitvenika: »Moj molitvenik (...) ugledao je opet bieli sviet, što ste mu Vi i prozirao; ali što je jezika, nije bio vrijedan ni prvoga izdanja: većut se stidim, kad mu na tolike nedostatke pomislim.«³

Drugi su se također osvrtni i na jezik i na važnost njegovog molitvenika. Antun Kalac tako opaža da Dobrila: »piše uvijek čistom i pravilnom hrvaštinom imajući obzir na narod svoj hrvatski u Istri, da mu se u mnogočem u pogledu jezika prilagodi. Otuda je shvatljivo, zašto je hrvatski narod u Istri toli pohlepno čitao i čita jošte danas rado budi koji spis biskupa Jurja Dobrile.«⁴

Četiri se izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja*⁵ biskupa Jurja Dobrile razlikuju po opsegu, sadržaju i jeziku. Prvo je izdanje (dalje: M I)⁶ punoga naziva *Otče, budi volja tvoja! Molitvena knjiga s podučanjem i naputjenjem na bogoljubno življenje, većim djelom polag knjige: ISUS MOJA ŽELJA od Dra. Alojzija Schlör-a. Iz nječkoga preveo, mnogimi drugim molitvami i Dodatkom za mornare umnožio Dr. Juraj Dobrila, Professor bogoslovja u Tèrstu tiskala Štamparia austrianskoga Lloyda 1854. godine. Ono se proteže na 416 stranica i sadrži *Dodatak za mornare*, koji ne postoji u ostalim izdanjima. Iz samoga je naslova jasno da je taj molitvenik većim dijelom prijevod njemačkoga izvornika, ali i da sadrži molitve koje je Dobrila preuzeo iz drugih slavenskih molitvenika i knjiga. Drugo izdanje iz 1866. godine (dalje: M II) ima 297 stranica i tiskano je u Beču u *c. k. nakladi školskih knjigah*. U istoj je tiskari na 359 stranica izišlo i treće izdanje te knjižice iz 1875. godine (dalje: M III), a četvrto (dalje: M IV) će izdanje iz 1881. godine na 368 stranica Dobrila tiskati također u Trstu. Sva izdanja sadrže sljedeće cjeline: *Svakidanje pobožnosti, Pobožnosti u vrème službe božje, Bogoljubnost u vrème sv. izpovèdi i pričèšćenja, Poklonstvo presvetomu Trojstvu, Poklonstvo presvetomu oltarskomu sakramentu, Pobožnost na čast muke Isukèrstove, Blagdani Gospodinovi i sveta vrèmena, Štovanje Svetih, Različne molitve, Bogoljubnost za bolesnike i umiruće, Molitve za mèrtve, Litanie* (u drugome izdanju *Litanije*) i *Pèsme*. U trećeme su i četvrtome izdanju cjeline *Litanie* i *Pèsme* združene u jednu cjelinu pod nazivom *Litanije i pjesme* (treće izdanje), tj. *Litanije i pjesme* (četvrto izdanje). Na kraju svakoga od njih nalazi se kazalo.⁷*

² Pismo Jurja Dobrile Franu Kurelcu; Poreč, 31. 1. 1869., izvor: Markus LEIDECK, *Juraj Dobrila (1812. – 1882.): povodom 200. obljetnice rođenja*, Pazin, 2012., str. 156.

³ Pismo Jurja Dobrile Franu Kurelcu; Poreč, 20. 11. 1869., izvor: M. LEIDECK, *Juraj Dobrila (1812. – 1882.): povodom 200. obljetnice rođenja*, str. 157.

⁴ Zlatko VINCE, »Odras književnojezičnih prilika u Hrvatskoj u Dobrilinoj pisanoj riječi«, *Zbornik sa znanstvenog skupa u povodu 100-godišnjice smrti Jurja Dobrile: Istarski preporoditelj Juraj Dobrila 1812.– 1882.*, Pazin, 1985., str. 134.

⁵ Za života Jurja Dobrile izišla su četiri izdanja toga molitvenika, a do danas ih je tiskano dvadeset i pet.

⁶ M označuje molitvenik, I prvo, II drugo, III treće i IV četvrto izdanje.

⁷ Već se iz kazala, ali i iz naslovne stranice tih četiriju molitvenika, mogu iščitati promjene koje je Juraj Dobrila unosio u jezik, posebice od trećega izdanja.

U redcima što slijede analizirat ćemo promjene koje je Dobrila unosio u jezik svojega molitvenika, koji uz vjersko ima i jezično značenje te postaje temelj za proučavanje hrvatskoga standardnog jezika u Istri u drugoj polovici 19. stoljeća.

Jezična i pravopisna analiza⁸

Na slovopisnoj i pravopisnoj razini ne nailazimo na znatnije promjene jer u svim izdanjima molitvenika *Otče, budi volja tvoja* Dobrila upotrebljava grafeme *dj* i *gj* za fonem /d/ te grafeme *tj* i *ć* za fonem /č/, glagolske oblike piše zajedno s riječju *ne*, koristi se gramatičkim (strukturnim) interpunkcijskim načelom te morfonološkim pravopisnim načelom i s time u skladu ne provodi se jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe te ne dolazi do ispadanja dentalnih suglasnika *t* i *d*. Izdanja se ipak razlikuju u pisanju slogotvornoga *r* i u distribuciji grafema *tj/ć*. Naime, u M I i M II koristi se dvoslovom *ër*: *raztèrkane* (M I/1, M II/1), *vèrlo* (M I/3, M II/3), *jutèrnja* (M I/7, M II/7), *premilosèrdni* (M I/19, M II/20), *kèrvi* (M I/31, M II/31), *milosèrdje* (M I/55, M II/54), *proždèrlosti* (M I/78, M II/77), *kèrstjani* (M I/107, M II/105), *izvèrsnosti* (M I/128, M II/126), *po Isukèrstu* (M I/146, M II/138), *cèrkva* (M I/174, M II/158), *uzdèržalo se* (M I/201, M II/192), *sèrčbe* (M I/238, M II/234), *Kèrste* (M I/267, M II/262), *milosèrdni* (M I/287, M II/282). U M III i M IV uz slogotvorno se *r* više ne pojavljuje popratni samoglasnik: *najprva* (M III/4, M IV/4), *vrlo* (M III/5, M IV/5), *smrti* (M III/19, M IV/19), *crkve* (M III/35, M IV/33), *kršćani* (M III/70, M IV/65), *strpljivo* (M III/102, M IV/95), *krvju* (M III/153, M IV/142), *dovršiti* (M III/183, M IV/170), *crljenom* (M III/211, M IV/195),

⁸ U tiskanim se i rukopisnim djelima Jurja Dobrile (molitvenici, poslanice, pisma) uočavaju dvije temeljne crte; prva se odnosi na značajke što ga povezuju s jezikom zagrebačke filološke škole (kojoj se najvjerojatnije priklanja s ciljem da Istru u jeziku približi matiči zemlji, ali i zbog straha da će hrvatski jezik nestati zbog sve jačeg utjecaja talijanskoga jezika), a druga se odnosi na čakavske elemente, (koje je Dobrila unosio kako bi bio razumljiviji ljudima za koje ih je i pisao). U cjelokupnome korpusu često nailazimo i na dubletnost na gramatičkome i leksičkome planu, što je bilo uobičajeno za ondašnje slovnice i rječnike (detaljnije v. Teodora FONOVIĆ CVIJANOVIĆ, *Juraj Dobrila i hrvatski jezik u Istri*, doktorska disertacija obranjena na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.; usp. Vjekoslav BABUKIĆ, *Osnova slovnice slavjanske narčđa ilirskoga uredjena Vèkoslavom Babukićem*, u: *Polemike u hrvatskoj književnosti*, ur. Alojz MAJETIĆ, kolo I, knjiga 1, Zagreb, 1982., str. 135–177; Vjekoslav BABUKIĆ, *Grundzüge der ilirischen Sprachlehre von Professor Vèkoslav Babukić*, Beč, 1839., str. 551–687; *Fondamenti della grammatica illirica di professore Vèkoslavo Babukić tradotti da V. V-ž-ć*, 689–812, u: *Ilirsko-němačko-talianski mali rčbnik od Josipa Drobnića, sa osnovom gramatike ilirske (protumačenom němački i talianski) od Vèkoslava Babukića*. Troškom Matice ilirske. U Beču. Tiskom jermenskoga manastira. 1846–1849; Vjekoslav BABUKIĆ, *Ilirska slovnica*. Sastavi Vèkoslav Babukić, c. kr. professor. U Zagrebu 1854. Bèrztotiskom nar. tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja, dostupno online URL: <http://www.library.foi.hr/knjige/slike/1/X00006/default.asp> (zadnje posjećeno 25. veljače 2016.); Antun MAŽURANIĆ, *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*. U Zagrebu 1839., Tiskom k. pr. Nar. Ilir. Tiskarne Dra. Ljudevita Gaja; Antun MAŽURANIĆ, *Slovnica Hèrvatska*, Bèrztotiskom Karla Albrechta, Zagreb, 1859. (Pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008.); Josip PARTAŠ, *Pravopis jezika ilirskoga*, Tiskom bratje Županah, Zagreb, 1850. (Pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002.); Adolf VEBER TKALČEVIĆ, *Skladnja ilirskoga jezika, za niže gimnazije*. Sastavio Adolfo Weber Tkalčević, car. kralj. gimnazijalni učitelj. U Beču, 1859. U c. k. nakladi školskih knjigah. (Pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2005.); Adolf VEBER TKALČEVIĆ, *Slovnica hèrvatska za srednja učilišta*. Napisao Adolf Veber, kanonik zagrebački. U Zagrebu troškom spisateljjevih 1871.; Branka TAFRA, *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*, Zagreb, 1993.; Branka TAFRA, »Obilježja hrvatske gramatičke norme do kraja 19. stoljeća«, *Filologija*, knj. 24–25, Zagreb, 1995., str. 349–354.

strpljivostju (M III/294, M IV/288), *mrtvimi* (M III/338, M IV/338). Druga se znatnija razlika odnosi na distribuciju grafema *tj/ć* za fonem /ć/: sv. *kèršćenja* (M I/9), sv. *kèršćenja* (M II/9); *kad ti ostale dužnosti dopuščaju* (M I/24), *kad ti druge dužnosti dopuščaju* (M IV/28), *kad ti ostale dužnosti dopuštjaju* (M II/24, M III/29); *na odpušćenje grèhah naših* (M I/25), *na odpušćenje naših grieha* (M III/30), *na odpušćenje grèhah naših* (M II/25), *za odpušćenje naših grieha* (M IV/29); *prikažujem ti ovo sveto pričešćenje* (M I/100), *prikažujem ti ovo sveto pričešćenje* (M II/100).

Na fonološkoj i morfonološkoj razini uočavaju se promjene u vezi s refleksom jata, intervokalnim *j*, vokalizacijom (*l > o*), suglasničkim skupom *šč*, rotacizmom, redukcijom vokala na kraju riječi, protetskim *j*, depalatalizacijom suglasnika *lj* i *nj*, suglasničkim alternacijama *ž/z* i *s/š*.

U vezi s refleksom jata⁹ primjećujemo da Dobrila u M I i M II upotrebljava *ě*: *dělo* (M I/15, M II/15), *slěp* (M I/36, M II/37), *vrěme* (M I/81, M II/80), *odvětnice* (M I/120, M II/118), *Pěvaoci* (M I/155, M II/144), *rěčju* (M I/209, M II/203), *uvrědiš* (M I/238, M II/233), *světa* (M I/265, M II/260). U M III i M IV na mjestu *ě* pojavljuje se *ielje*: *na vieke* (M III/29, M IV/27), *čovječe* (M III/36, M IV/35), *vječni* (M III/49, M IV/46), *zapovjedi* (M III/76, M IV/70), *tiesnom* (M III/114, M IV/106), *griešnik* (M III/115, M IV/106), *grieha* (M III/147, M IV/136), *nevriednom* (M III/194, M IV/180), *Tiela* (M III/224, M IV/207), *kriepiti* (M III/267, M IV/256), *triezni* (M III/276, M IV/273), *vjekovječnom* (M III/327, M IV/329).

Intervokalno *j* izostaje najčešće u M I, u manjoj mjeri u M II, dok se u M III i M IV gotovo uvijek pojavljuje: *tim bolji i svetii postajem* (M I/4, M II/4), ali *tim bolji i svetiji postajem* (M III/7, M IV/6); *Zdrava Mario* (M I/9, M II/9), ali *Zdravo Marijo* (M III/13, M IV/12); *moje priatelje i dobročinitelje, a i nepriatelje moje* (M I/21, M II/21), ali *moje prijatelje i dobročinitelje, a i neprijatelje moje* (M III/26, M IV/25); *Primi, sveta Troice* (M I/46), ali *Primi, sveta Trojice* (M II/46, M III/56, M IV/52); *apostoli i učenici: s (...) Matiom, Barnabom, Ignaciom, (...) Luciom, Agnezom, Ceciliom, Anastaziom* (M I/51, M II/51), ali *apostoli i učenici: s (...) Matijem, Barnabom, Ignacijem, (...) Lucijom, Agnezom, Cecilijom, Anastazijom* (M III/62-63, M IV/58); *i bit ću belii od sněga* (M I/88), ali *i bit ću běliji od sněga* (M II/87); *na goru Kalvariu hodio* (M I/130, M II/128), ali *na goru Kalvariju išao* (M III/154, M IV/143); *koje dopratiše Isusa iz Galilee* (M I/144), ali *koje pojdoše za Isusom iz Galileje* (M II/137), *koje podjoše za Isusom iz Galileje* (M III/165, M IV/153); *litanie svih svetih* (M I/236), ali *litanije svih svetih* (M II/231, M III/277, M IV/273).

Prelazak završnoga *l* u *o* (vokalizacija) uobičajen je u jeziku trećega i četvrtoga izdanja molitvenika, dok u prvome i drugome izdanju do toga ne dolazi¹⁰: *Pozdravljenje angjel-sko* (M I/11, M II/11), ali *Pozdrav angjeoski* (M III/15, M IV/15); *Kad nas sv. Paval opominje* (M I/12, M II/13), ali *Kad nas sv. Pavao opominje* (M III/17, M IV/16); *poslē dodje djaval* (M I/44), *poslje dodje djaval* (M III/53, M IV/49), ali *poslē dodje djavao* (M II/44);

⁹ Da je Dobrila bio upoznat s različitim rješenjima za refleks *jata*, jasno je iz pisma upućenog Franji Račkom u kojem govori o prepravljaju rukopisa evanđelistara kanonika Mrkice. Vidi Pismo Franji Račkom, U Trstu 1. 7. 1881., izvor: M. LEIDECK, *Juraj Dobrila (1812. – 1882.): povodom 200. obljetnice rođenja*, str. 158.

¹⁰ Ipak, primjer *Angjelske cesarice* (M I/176, M II/159, M III/191, M IV/177) svjedoči da se prelazak završnoga *l* u *o* nije ostvario ni u jednome izdanju.

u množtvu smilovanjâ svojih ufajućim dati dostoj se **děl** (M I/51, M II/51), ali u množtvu smilovanja svojih ufajućim dostoj se dati koji **dio** (M III/62, M IV/58); *ti siplje pepel na glavu* (M I/180), ali *ti siplje pepeo na glavu* (M II/166, M III/199, M IV/184); *jest često ponovljeno pozdravljenje angjelsko* (M I/209, M II/203), ali *je često ponovljeni pozdrav angjeoski* (M III/241, M IV/220); *i vesel posluh prama njim* (M I/223), ali *i veseo posluh prama njim* (M II/217); *učini me dělnikom sv. mise* (M I/252, M II/247), ali *Učini me dionikom sv. mise* (M III/296, M IV/291); *da ovaj sveti posal dostojno opravim* (M I/252, M II/247), ali *da ovaj sveti posao dostojno opravim* (M III/297, M IV/291).

U vezi s pojavnošću suglasničkoga skup šć možemo zaključiti da se najčešće ostvaruje u prvome izdanju molitvenika, iako i ondje bilježimo nekoliko primjera sa skupom št: *posvetilište* (M I/226), *baštinici* (M I/64), *posvetilišta* (M I/313), *kërštenju* (M I/318). Idući primjeri pokazuju da u novijim izdanjima sve više iščezava: *na lětnicu sv. këršćenja* (M I/9), *na lětnicu sv. kërštjenja* (M II/9), ali *na ljetnicu sv. krštenja* (M III/13), *na ljetnicu sv. krštenja* (M IV/13); *i duše u čistilišću* (M I/19), ali *i duše u čistilištu* (M II/19, M III/23, M IV/23); *milostivo pohodi ovo pribivališće* (M I/21), ali *milostivo pohodi ovo pribivalište* (M II/21) i *pohodi milostivo ovo pribivalište* (M III/26, M IV/25); *u skupšćinah blagoslivljat ću tebe* (M I/46), ali *u skupštinah blagoslivljat ću tebe* (M II/46, M III/56) i *u skupštinah blagoslivljat ću te* (M IV/52); *On je pogledao na potišćenost moju* (M I/104), ali *On je pogledao na potištenost moju* (M II/103); *i za Bogom utočišće grěšnikah* (M I/242), ali *i za Bogom utočište grěšnikah* (M II/237), *i za Bogom utočište griešnika* (M III/285), *i za Bogom utočište griešnikâ* (M IV/280).

U prvome i drugome izdanju mjesto glasa ž u nekim se riječima pojavljuje *r* (rotacizam), a u trećemu i četvrtome izdanju do toga ne dolazi: *da te nemore odrěšiti* (M I/72, M II/71), ali *i da te nemože odriešiti* (M III/86, M IV/79); *Pripravljaj se za pričešćenje što bolje moreš* (M I/96), *Pripravljaj se za pričeštjenje što bolje moreš* (M II/94), ali *Pripravljaj se za pričest što bolje možeš* (M III/131, M IV/105); *kojega nemore svēt dati* (M I/254), *kojega svēt dati nemore* (M II/249), ali *kojega sviet dati nemože* (M III/299, M III/293).

U mnogim primjerima u svim izdanjima dolazi do redukcije vokala na kraju riječi, npr. *Nepedepsat ih imajuć oblast* (M I/65, M II/64, M III/78, M IV/72); *i k sebi ih pozivao govoreć* (M I/254, M II/249, M III/299, M IV/293), iako su u novijim izdanjima brojni i primjeri bez redukcije: *Hozzana veselo pėvajuć* (M I/30, M II/30, M III/36), ali *Hozzana veselo pėvajući* (M IV/35); *će priti sa slavom sudit živim i mერთvim* (M I/45, M II/45), ali *I opet će doći u slavi suditi žive i mrtve* (M III/54, M IV/50).

U svim se izdanjima protetsko *j* pojavljuje samo u primjeru *i ti jim podaješ hranu* (M I/17, M II/17, M III/21, M IV/21). Drugi je primjer dokaz da će ono u novijim izdanjima biti reducirano: *i sve jim grěhe odpusti* (M I/234, M II/228-229), ali *i sve im griehe oprosti* (M III/274, M IV/270).

Depalatalizacija suglasnika *lj* i *nj* najčešća je u prvome izdanju i samo se u nekoliko primjera ostvaruje i u drugome izdanju: *pogibelno poznanstvo* (M I/70), ali *pogibeljno poznanstvo* (M II/69, M III/83, M IV/77); *o janče božji* (M I/21), ali *o janjče božji* (M II/21); *Janče božji ili Agnus Dei* (M I/53), ali *Janjče božji ili Agnus Dei* (M II/53); *koja prosvjetluje svakoga* (M I/56, M II/56), ali *koja prosvjetljuje svakoga* (M III/68, M IV/63); *Slava pohvaljenja* (M I/116), ali *Slava pohvaljenja* (M II/138); *Abrahamu i pokolenju njegovu* (M I/119, M IV/131), ali *Abrahamu i pokoljenju njegovu* (M II/117, M III/141);

Zahvalenje (M I/121), ali **Zahvaljenje** (M II/119); **pokolenje** čovčansko (M I/171), ali **pokoljenje** čovčansko (M II/155); **brani me u svakoj pogibelji** (M I/232), ali **brani me u svakoj pogibelji** (M II/227, M III/271).

U infinitivnoj osnovi glagola *htjeti* u M I i M II Dobrila upotrebljava osnovu *hot*, a u M III i M IV pronalazimo primjere s osnovama *hot* i *ht*: *jer je hotio* (M I/29, M II/29), ali *jer se je htio* (M III/35, M IV/34); *ti si hotio* (M I/99, M II/97, M III/117, M IV/108).

Suglasnička alternacija *ž/z* ostvarena je u M I te rijetko u M II: *izpovēdi ponižno svoju nedostojnost* (M I/34), ali *izpovēdi ponizno svoju nedostojnost* (M II/34), *izpovjedi ponizno svoju nevrjednost* (M III/41, M IV/39); *i izruči mu dušu svoju u ponižnosti* (M I/69), ali *i izruči mu dušu svoju u poniznosti* (M II/68, M III/83), *i izruči mu svoju dušu u ponižnosti* (M IV/76); **prikažujem ti ovo sveto** (M I/100, M II/99), ali **prikazujem ti ovu svetu** (M III/119, M IV/110); *a uzvišuje ponižne* (M I/119), ali *a uzvišuje ponizne* (M II/117), *a uzvisi ponizne* (M III/141, M IV/130); *a ponižuje grēšnike* (M I/236), ali *a ponizuje grēšnike* (M II/232), *a ponizuje griešnike* (M III/277, M IV/274).

Suglasnička alternacija *s/š* zabilježena je isključivo u M I: *će se uzvišit u slavi* (M I/116), ali *će se uzvisit* (M II/114) *te uzvisuje se u slavi* (M III/138, M IV/128); što se pojavljuje i u tuđica: *i svim biskupom* (M I/94), ali *i svim biskupom* (M II/93, M III/111, M IV/102).

Na morfološkoj se razini najčešće promjene odnose na nastavak za genitiv množine. U M I i M II zabilježen je nastavak *-ah/-ih*, dok u M III i M IV izostavlja *h*: *oslobodi se svētskih skērbih* (M I/1, M II/1), ali *oslobodi se svjetovnih skrbi* (M III/1, M IV/1); *svet je gospodin Bog vojskah* (M I/7, M II/7), ali *svet je Gospodin Bog vojska* (M III/10, M IV/10); *se kajem (...) i ostalih grēhah* (M I/20), *se kajem (...) i od ostalih grēhah* (M II/20), ali *se kajem (...) i svih ostalih grieha* (M III/25); *prie nekoliko danah* (M I/30, M II/30), ali *prije nekoliko dana* (M III/36, M IV/34); *i blaženih apostolah i mučenikah tvojih Petra i Pavla* (M I/49, M II/49), ali *i blaženih apostola i mučenika tvojih Petra i Pavla* (M III/59, M IV/55); *pokratjivali su mu pokoru za već danah, mēsecah ili godinah* (M I/92, M II/90), ali *pokratjivali bi mu pokoru za više dana, mjeseca ili godina* (M III/109, M IV/101); *spominju nas na četiri tisuće godinah* (M I/171, M II/155), ali *spominju nas na četiri tisuće godina* (M III/185, M IV/172); *pomoćnice kērstjanah* (M I/242, M II/237), ali *pomoćnice krštjana* (M III/285, M IV/280). I genitiv se s nultim morfemom iz M I i M II u M III i M IV pojavljuje s nastavkom *-a*: *pohodjenje cērkav'* (M I/92, M II/91), ali *pohodjenje crkava* (M III/109, M IV/101). Treće i četvrto izdanje razlikuju se i u tome što u četvrtome u genitivu množine češće upotrebljava tzv. kopicu: **sluga i službenica** (M III/62), ali **slugâ i službenicâ** (M IV/58); *Blagoslov roditeljah za svoju dētcu* (M I/223), ali *Blagoslov roditeljâ nad svojom djetcom* (M IV/252).

Kolebanja u rodu imenica jasno se očituju na primjeru imenice *večer* koja je u M I, M II i M III muškoga roda, dok je u dvama primjerima iz M IV ženskoga roda: *mudraci obiçavaju svaki večer* (M I/18, M II/18, M III/22), ali *mudraci obiçavaju svaku večer* (M IV/22); *Zato moli se Bogu svaki večer* (M III/22), ali *Zato moli se Bogu svaku večer* (M IV/22); *nego jur najmanje u predhodan večer* (M I/69), *nego jur najmanje u predhodni večer* (M II/68), *nego barem već u predhodni večer* (M III/82); *i pijete do večera* (M I/360).

U vezi s imenicom *kršćanin* u M I nailazimo na dvostrukosti jer se pojavljuje s nastavcima *-an* i *-anin*, dok u M II, M III i M IV preteže duža inačica: *Što se pravomu kērstjanu pri-*

stoji (M I/8), ali što se pravomu *kèrstjaninu* pristoji (M II/8), što se pravomu *kršćjaninu* pristoji (M III/11, M IV/11); *Raduj se, kèrstjane* (M I/95), ali *Raduj se, kèrstjanine* (M II/94), *Raduj se, dragi moj kršćanine* (M III/131, M IV/104).

Zamjenica *ta* se na mjestu zamjenice *taj* pojavljuje isključivo u M I: *da mnogi gospodari i gospodarice ni sami na ta nauk neidu* (M I/59), ali što mnogi gospodari i gospodarice ni sami na *taj* nauk neidu (M II/58, M III/70-71, M IV/65); *pomozi osobito na ta dan siromahe* (M I/175), ali *pomozi osobito na taj dan siromahe* (M II/159), *pomozi osobito u taj dan siromahe* (M III/190, M IV/176); *Veseli se na ta dan* (M I/175), ali *Veseli se na taj dan* (M II/159), *Veseli se u taj dan* (M III/190, M IV/176).

U akuzativu jednine u M I i M II nailazimo na sažete likove pokaznih zamjenica *ovaj* i *onaj*, dok se u M III i M IV upotrebljavaju obje inačice: *u dan ovi* (M I/112, M II/110), ali *u dan ovaj* (M III/132, M IV/122); *da ovi moj zavět (...) odèržim* (M I/124, M II/122), *da ovi moj zavjet* (M III/147), *da ovi svoj zavjet* (M IV/137); *jer cèrkva svetkuje na ovi dan* (M I/179, M II/163), *jer crkva svetkuje u ovi dan* (M III/196, M IV/181).

U M I nailazimo na akuzativ posvojne zamjenice *njeinu*, koji je u M II, M III i M IV zamijenjen oblikom *njezinu*: *On daje živini hranu njeinu* (M I/237), ali *On daje živini hranu njezinu* (M II/232, M III/278, M IV/274); *primi dušu njegovu (njeinu)* (M I/267), ali *Primiti dušu njegovu (njezinu)* (M II/262, M III/315, M IV/317).

Od razlika među pridjevima ističemo da se pridjev *katoličanski* pojavljuje u M I i M II te da je u idućim izdanjima zamijenjen pridjevom *katolički*: *sveta cèrkva katoličanska* (M I/10, M II/10), ali *sveta crkva katolička* (M III/14, M IV/13); *Ja sam sin cèrkve katoličanske* (M I/28, M II/29), ali *Ja sam sin katoličke crkve* (M III/35, M IV/33); što sv. cèrkva *katoličanska* vèruje (M I/258, M II/253), ali što sv. *katolička crkva* vjeruje (M III/303, M IV/297). Također pridjev *svjetskih* u sintagmi *svètskih skèrbih* (M I/1, M II/1) ustupa mjesto pridjevu *svjetovnih*: *svjetovnih skrbi* (M III/1, M IV/1) te pridjev *angjelski* u sintagmi po *angjelskome navèštenju* (M I/12) biva zamijenjen pridjevom *angjelov*: *po angjelovu navèštenju* (M IV/16).

U tvorbi komparativa i superlativa pridjeva uočavaju se promjene u M II, M III i M IV u odnosu na M I u umetanju intervokalnoga *j*: *tvoji najvèrnii sluge* (M I/11, M II/11), ali *tvoji najvjerniji sluge* (M III/15, M IV/14); *Najpoglavitia podignutja* (M I/13), ali *Najpoglavitija uzdignutja* (M II/17, M III/17, M IV/17); *slavnia i uzvišenja od svih angjelah* (M I/203); ali *slavnija i uzvišenija od svih angjelah* (M II/197), *slavnija i uzvišenija od svih angjela* (M IV/214).

U glagola primjećujemo da u M III i M IV ima manje onih koji su karakteristični za čakavsko narječje: *I opet će priti* (M I/45, M II/45), ali *I opet će doći* (M III/54, M IV/50); *Ako jite* (cit.) (M I/16, M II/16), ali *Ako jedete* (cit.) (M III/21, M IV/20); *Nehodi sada k jednomu* (M I/69, M II/68), ali *Neidi sad k jednomu* (M III/82, M IV/76).

Od promjena u nepromjenljivih vrsta riječi uočavamo da u M I i M II upitnu zamjenicu *gdje* upotrebljava u inačici karakterističnoj za čakavsko narječje: *Kadi i s kim si bio* (M I/20), *Kad i s kim si bio* (M II/20), dok u M III i M IV upotrebljava *gdje*: *Gdje i s kim si bio* (M III/24, M IV/24); *kadi je Isus vodu obratio u vino* (M I/179, M II/163), ali *gdje je Isus vodu obratio u vino* (M III/196, M IV/181).

Veznik *jur* uobičajen je u M I i M II, dok u M III i M IV češće upotrebljava veznik *već*: *kako je jur gori rečeno* (M I/109, M II/107), ali *kako je već prije rečeno* (M III/129, M IV/119); *Daj mi je jur ovdě živěti* (M I/225, M II/219), ali *Daj mi već ovdje živjeti* (M III/262, M IV/252); *i sad jur moramo odkinuti* (M I/241, M II/236) i *jur sad moramo oprostiti* (M III/282, IV/278).

Veznici *zarad toga, nu* i *jere* najčešće bivaju zamijenjeni veznicima *radi toga, ali* i *jer*: *zarad toga veselim se slavi* (M I/122, M II/120), ali *radi toga veselim se slavi* (M III/145, M IV/134); *nu to nije moguće* (M I/122, M II/120), ali *ali to nije moguće* (M III/145, M IV/134); *jere si naredio* (M I/127, M II/125), ali *jer si naredio* (M III/150, M IV/139); *Jere mi učini milost preveliku* (M I/118, M II/116), ali *Jer mi učini veliku milost* (M III/141, M IV/130); *Jere pogledà poniženstvo* (M I/118), *Jere pogledà poniznost* (M I/116), ali *Jer pogleda na poniznost* (M III/140, M IV/130); *Jere zloću moju poznajem* (M I/183, M II/169); *Jere bezzakonje svoje ja poznajem* (M III/202, M IV/187).

Od promjena u prijedloga uočavamo da na mjestu prijedloga *na, po* i *za* iz M I i M II u M III i M IV najčešće dolaze prijedlozi *k*, tj. *u, poslije* i *nad*: *Uzhodeć na sředu oltara* (M I/39, M II/39), ali *Uzhodeć k sriedi oltara* (M III/47, M IV/44); *Molitva na pepelnu sředu* (M I/181, M II/167), ali *Molitva u pepelnu sriedu* (M III/199, M IV/184); *Molitva na veliki četvrtak* (M I/188, M II/174), *Molitva na veliki četvrtak* (M III/208), ali *Molitva u veliki četvrtak* (M IV/192); *Molitva po obilnoj žetvi* (M I/239), ali *Molitva poslje obilne ljetine* (M IV/278); *Molitva po ozdravljenju* (M I/246), ali *Molitva poslje ozdravljenja* (M IV/285); *Molitva po najposljednjem pomazanju* (M I/256), ali *Molitva poslje najposljednjega pomazanja* (M IV/295); *Blagoslov roditeljah za svoju dčtca* (M I/223), ali *Blagoslov roditeljā nad svojom djetcom* (M IV/252).

Na sintaktičkoj se razini očituju promjene u redu riječi i one u velikoj mjeri zahvaćaju atributi koji će se u kasnijim izdanjima češće pojavljivati u antepoziciji te će se katkada nesročni atributi zamijeniti sročnima i obratno: *grėhah naših* (M I/25, M II/25), ali *naših grieha* (M III/30, M IV/29); *Molitva večernja* (M I/19, M II/19), ali *Večernja molitva* (M III/27, M IV/23); *Bogoljubost večernja* (M I/18, M II/18), ali *Večernja bogoljubnost* (M III/22, M IV/22); *duše moje* (M I/21, M II/21), ali *svoje duše* (M III/26, M IV/25); *dušu svoju* (M I/69, M II/68, M III/82), ali *svoju dušu* (M IV/76); *poglavarstva světovna* (M I/223, M II/217), ali *svjetovne poglavare* (M III/259, M IV/250); *Oporuka duhovna* (M I/243, M II/238), ali *Duhovna oporuka* (M III/285, M IV/281); *Molitva u dni korizme* (M I/412, M II/167), *Molitva u korizmene dane* (M III/200, M IV/185); *Molitva na narodjeni dan* (M I/414), ali *Molitva na dan rodjenja* (M IV/253).

Posvojnost onoga što se odnosi na 2. i 3. lice jednine i množine samo se u M I izražava genitivom osobne zamjenice: *njega kraljestvu nebude konca* (M I/45), ali *njegovu kraljestvu nebude konca* (M II/45), *njegovu kraljestvu neće biti svrhe* (M III/54), *njegovu kraljestvu neće biti konca* (M IV/50); *da ju u nje velikih potrebah milostivo uslišaš* (M I/94), ali *da ju u njezinih velikih potrebah milostivo uslišaš* (M II/92), *da ju u njezinih velikih potrebah milostivo uslišiš* (M III/111, M IV/103); *kad bih se starao samo za tjelesne njih potrebe* (M I/224), ali *kad bih se starao samo za njihove tjelesne potrebe* (M II/218), *kad bih se starao samo za njihove tjelesne potrebe* (M III/260), *kad bih se starao samo za njihove tjelesne potrebe* (M IV/250).

Za izražavanje posvojnosti u M I i M II upotrebljava genitiv odnosno zamjenice *tko* umjesto upitno-odnosne zamjenice *čiji*: *i na svetkovinu svetca, koga ime nosimo* (M I/108), *i na svetkovinu svetca, kojega ime nosimo* (M II/106), ali *i na svetkovinu svetca, po kojem se imenujemo* (M III/127, M IV/118); iako će se u pjesmama u svim izdanjima zadržati genitiv odnosno zamjenice *tko*: *Koga porod častimo* (M I/177, M II/161, M III/194, M IV/180). Na mjestu povratno-posvojne zamjenice *svoj* samo u M I i M II dolaze posvojne zamjenice *moj* i *tvoj*: *ni da te mojim plačnim prošnjem na pomilovanje ganem* (M I/4, M II/4), ali *ni da te ja svojimi plačnim prošnjama na pomilovanje ganem* (M III/6, M IV/6); *i na spasenje duše moje* (M I/21, M II/21), ali *i na spasenje svoje duše* (M III/26, M IV/25); *Spomeni se jošće, Gospodine, slugah i službenicah tvojih* (M I/51), *Spomeni se jošte, Gospodine, slugah i službenicah tvojih* (M II/51), ali *Spomeni se jošte, Gospodine, sluga i službenica svojih* (M III/62), *Spomeni se jošte, Gospodine, slugâ i službenicâ svojih* (M IV/58); *prosvětli ga duhom tvojim* (M I/222, M II/216), ali *prosvjetli ga duhom svojim* (M III/258, M IV/248).

Brojne su još promjene zahvatile kasnija izdanja ocrtavajući stilska poboljšanja: *Molitva za dar bogoljubno moliti* (M I/2, M II/2), ali *Molitva za dar bogoljubnosti* (M III/4, M IV/4); *Pozdravljenje angjelsko* (M I/11, M II/11), ali *Pozdrav angeoski* (M III/15, M IV/15). *Način izkušati svést* (M I/73), *Način iztraživati duševnost* (M II/72), ali *Izpitivanje sviesti* (M III/86, M IV/80); *Pripravljaj se za pričesćenje* (M I/96), *Pripravljaj se za pričesštenje* (M II/94), ali *Pripravljaj se za pričest* (M III/131, M IV/105); *Zahvaljenje* (M I/121), *Zahvaljenje* (M II/119), ali *Zahvala* (M III/144, M IV/133); *Molitva za probuditi milosti u sv. sakramentu potvrđenja primite* (M I/227), *Molitva za probuditi milosti i dare u sv. sakramentu potvrđenja primite* (M II/221), ali *Molitva za probudu darova i milosti prijatih u sv. sakramentu potvrđenja* (M III/264), *Molitva za probudu darova i milosti prijatih u sv. sakramentu potvrđenja* (M IV/254); *Molitva svetcu, kojega ime nosiš* (M I/219, M II/213), ali *Molitva svetcu, po kojem se imenuješ* (M III/255); *Molitva svetomu imenjaku* (M IV/244); *Molitva za pokojne na groblju počivajuće* (M I/272), ali *Molitva za duše pokojnih na groblju počivajućih* (M II/267, M III/321, M IV/323); *Pokli se je duša od tēla oddělila* (M I/267, M II/262), ali *Kad mu se je duša od tiela oddielila* (M III/315, M IV/317).

Mijene će, koje smo opisali, najbolje ilustrirati *Nicejsko-carigradsko vjerovanje* koje donosimo iz prvoga, četvrtoga i dvadeset i petoga izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja* (odnosno *Oče, budi volja tvoja*).

Iz prvoga izdanja molitvenika¹¹

Věrovanje ili Credo

Věrujem u jednoga Boga, Otca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidiva i nevidiva. I u jedinoga Gospodina Isusa Kërsta, Sina božjega jedinorodjenoga, i od Otca rodjenoga prie svih věkovah. Boga od Boga, světlost od světlosti, Boga istinitoga od Boga istinitoga, rodjena ne stvorena, jednosučna Otcu, po kojem bi sve stvoreno. Koji nas ljudih

¹¹ Juraj DOBRILA, *Otče, budi volja tvoja*, Štamparija austrijskoga Lloyda, 1854., str. 44–45.

radi, i našega spasenja radi snidè s nebesih i upùti se po Duhu svetom iz Marie dève, i učovèči se. Razpet bì jošè nas radi pod Ponciom Pilatom, mučen i pokopan. I uskèrsnu tretji dan po pismih. I uzidè na nebi, sèdi Otcu o desnu. I opet èe priti sa slavom sudit živim i mèrtvim; njega kraljestvu nebude konca. I u Duha svetoga, Gospodina i životvo-reèega, od Otca i Sina izhodeèega, koji je s Otcem i Sinom zajedno moljen i slavjen, koji je govorio po prorocih. I u jednu, svetu, katolièansku i apostolsku cèrkvu. Izpovèdam jed-no kèršèenje u odpušèenje grèhah. I èekam uskèrsnenje mèrtvih, i život dojdueèega vèka. Amen.

Iz èetvrtoga izdanja molitvenika¹²

Vjerovanje ili Credo

Vjerujem u jednoga Boga, Ota svemoguèega, stvoritelja neba i zemlje, svih stvari vidivih i nevidivih. I u jednoga Gospodina Isusa Krsta, Sina božjega jedinorodjenoga, i od Ota rodjenoga prije svih vjekova. Boga od Boga, svjetlost od svjetlosti, pravoga Boga od Boga pravoga, rođena ne stvorena, jednobitna s Otcem, po kojem je sve stvoreno. Koji radi nas ljudi, i našega spasenja radi sajde s nebesa i upùti se po Duhu svetom iz Marije djevice, i učini se èovjekom. Propet takodjer nas radi pod Poncijem Pilatom, mučen i pokopan. I uzkrnsnu tretji dan po pismih. I uzide na nebo, sjedi o desnu Otcu. I opet èe doçi u slavi suditi žive i mrtve, njegovu kraljestvu neèe biti konca. I u Duha svetoga Gospodina i oživ-ljujuèega, koji izhodi od Otca i Sina, koji je s Otcem i Sinom zajedno èastjen i slavjen, koji je govorio po prorocih. I u jednu, svetu katolièku i apostolsku crkvu. Izpoviedam jedno kršèenje na odpušèenje griehâ. I èekam uzkrsnutje mrtvih, i život buduèega vjeka. Amen.

Iz dvadeset i petoga izdanja molitvenika¹³

Vjerujem

Vjerujem u jednoga Boga. Oca svemoguèega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidljivoga i nevidljivoga. I u jednoga Gospodina Isusa Krista, jedinorođenoga Sina Božjega. Rođenog od Oca prije svih vjekova. Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga. Rođena, ne stvorena, istobitna s Ocem, po kome je sve stvoreno. Koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa. I utjelovio se po Duhu svetom od Marije Djevice: i postao èovjekom. Raspet takodjer za nas: pod Poncijem Pilatom mučen i pokopan. I uskrsnuo treçi dan, po Svetom Pismu. I uzašao na nebo: sjedi s desne Ocu. I opet èe doçi u slavi suditi žive i mrtve, i njegovu kraljevstvu neèe biti kraja. I u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca; koji izlazi od Oca i Sina. Koji se s Ocem i Sinom skupa èasti i zajedno slavi; koji je govorio po prorocima. I u jednu svetu katolièku i apostolsku Crkvu. Ispovijedam jedno kršèenje za oproštenje grijeha. I išèekujem uskrsnuèe mrtvih, i život buduèega vijeka. Amen.

---

¹² Juraj DOBRILA, *Otče, budi volja tvoja*, Tiskom austro-ugar. Lloyda, 1881., str. 49–50.

¹³ *Oèe, budi volja tvoja*, (ur. Antun BENVIN et al.), Pazin – Zagreb, 2006., str. 59–60.

Zaključak

Nakon usporedbe jezika četiriju izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja* možemo zaključiti da je Dobrila bio svjestan da se hrvatski jezik u tridesetak godina promijenio, što potvrđujemo ovim istraživanjem, ali i pismom upućenim F. Račkom: »Naš pismovni jezik menja se neprestano, pa što se jednom čini krasno, to je drugomu nepovoljno, pa bih rekao, da će još dugo tako i biti.«¹⁴ Na slovopisnoj i pravopisnoj razini izdanja se razlikuju u pisanju slogotvornoga *r* i distribuciji grafema *tj/ć*. Na fonološkoj i morfonološkoj razini uočavaju se promjene u vezi s refleksom jata, intervokalnim *j*, vokalizacijom (*l > o*), suglasničkim skupom *šč*, rotacizmom, redukcijom vokala na kraju riječi, protetskim *j*, depalatalizacijom *lj* i *nj* te suglasničkim alternacijama *ž/z* i *s/š*. Na morfološkoj se razini najčešće promjene odnose na nastavak za genitiv množine i rod imenica te se uočava smanjenje udjela čakavskih elemenata u glagola, upitnih i pokaznih zamjenica te veznika i prijedloga. Na sintaktičkoj se razini promjene odnose na položaj atributa i izricanje posvojnosti, a brojni primjeri pokazuju da su novija izdanja stilski dotjeranija te da se u njima smanjuje udio čakavskih elemenata.

Summary

LANGUAGE OF FOUR EDITIONS OF THE PRAYER BOOK OTČE, BUDI VOLJA TVOJA BY BISHOP JURAJ DOBRILA

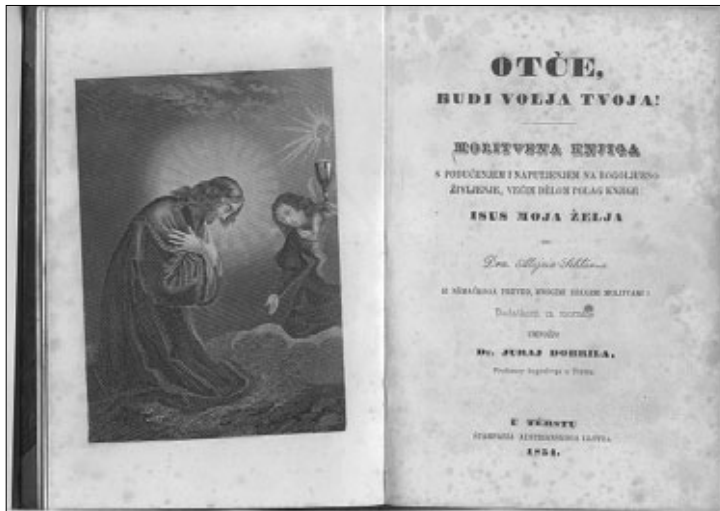
Bishop Juraj Dobrila was initiator and the most prominent representative of the Croatian national movement in Istria. His work on foundation of the new schools, promotion of literature and newspapers in Croatian, as well as his work in the Istrian Parliament and the Imperial Council in Vienna, greatly stimulated enhancement of the Croatian language in Istria in the nineteenth century. The language of his writings (prayer books, epistles, and letters) is characterized by a clear inclination to the language of the Zagreb philological school, with simultaneous incorporation of Chakavian dialect. Reasons for such a combination of a standard language and dialect probably were related with Dobrila's intention to connect Istria with the motherland, and at the same time he wanted that his writings could be clearly understandable to the people in his surroundings.

*The primary source for the analysis of language standardization processes is Dobrila's prayer book *Otče, budi volja tvoja* [Father, Thy will be done] since Dobrila during his life constantly revised and enhanced the language and expressions in it. On the basis of a comparative graphological, orthographical, phonetical, morphophonological, morphological, syntactical, and stylistic analyses, author determines and reveals changes in above-mentioned four editions of the prayer book (1854, 1866, 1875, and 1881). It is concluded that regarding graphology and orthography these editions vary regarding writ-*

¹⁴ Pismo Jurja Dobrile Franji Račkom, Trst, 1. 7. 1881., izvor: M. LEIDECK, *Juraj Dobrila (1812. – 1882.): povodom 200. obljetnice rođenja*, str. 158.

ing of the syllabic r and distribution of the grapheme tj/ć. By the same token, concerning phonology and morphology one can notice changes of the reflex of jat, intervocalic j, vocalization of l > o, consonants group šć, rhotacism, reduction of vocals at the end of words, prosthetic j, depalatalization of lj and nj, and consonant alternations of ž/z and s/š. In morphological level the most common changes are related to the suffix of genitive in plural and the gender of nouns, which is followed by reduction of the Chakavian elements in verbs, interrogative and demonstrative pronouns, together with conjunctions and prepositions. Similarly, regarding the syntax changes embrace position of attributes and expressions of possessiveness, and numerous examples reveal that later editions were written with a better style, with less Chakavian elements.

KEY WORDS: *Juraj Dobrila, Croatian national movement in Istria, prayer book Otče, budi volja tvoja, linguistic and grammatical characteristics.*

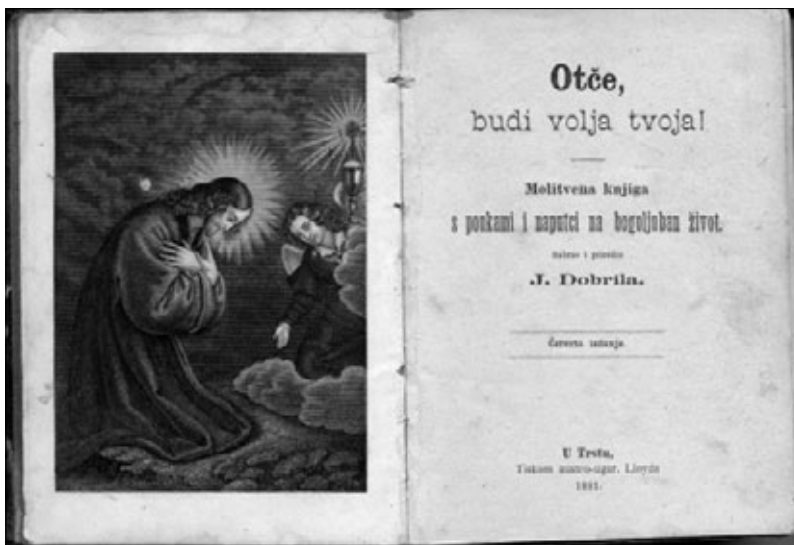
Sl. 1. Naslovna stranica prvoga izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja* iz 1854. godine

Sl. 2. Naslovna stranica drugoga izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja* iz 1866. godine

Sl. 3. Naslovna stranica trećega izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja* iz 1875. godine

Sl. 4. Naslovna stranica četvrtoga izdanja molitvenika *Otče, budi volja tvoja* iz 1881. godine